

החידוש היומי

חידוש יומי בדף היומי

מחלוקת רש"י ותוספות אימתי 'משמשות במוך'

בגמרא במסכת יבמות (יב:): איתא: תני רב ביבי קמיה דרב נחמן, שלש נשים משמשות במוך; קטנה, מעוברת ומניקה. קטנה, שמא תתעבר ושמה תמות. מעוברת, שמא תעשה עוברה סנדל. מניקה, שמא תגמול בנה וימות... דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת, ומן השמים ירחמו, משום שנאמר (תהילים קטז ו) "שומר פתאים ה'".

ונחלקו הראשונים בביאור דברי רבי מאיר 'משמשות במוך'. רש"י פירש: משמשות במוך, מותרות לתת מוך במקום תשמיש שכהן משמשות כדי שלא יתעברו, ע"כ. דהיינו שרש"י מפרש שכוונת רבי מאיר להתיר הנחת מוך קודם התשמיש כדי שלא תתעבר. והתוספות (ד"ה שלש) הביאו דעת רבינו תם הסובר שלפני תשמיש ודאי אסור ליתן שם מוך, דאין דרך תשמיש בכך, והרי הוא כמטיל זרע על העצים ועל האבנים כשמטיל על המוך.

ולכן ביארו התוספות שכל דברי הגמרא הם שתטיל מוך אחר תשמיש לקנה יפה, ואין בכך איסור כי הוא משמש כדרכו, והרי זה כבא על קטנה ואילונית שאף שאינם בני בנים כיון שמשמש כדרכו אין בכך משום הו"ל. וגם האשה בנתינת המוך אינה עוברת כלל, כי לא הוזהרה על השחתת זרע, כיון שאינה מצווה בפריה ורביה. ולפי זה ביארו התוספות שדברי הגמרא 'משמשות במוך' לא באו להתיר את נתינת המוך, כי אין סברא לאסור נתינת מוך אחר תשמיש, אלא כוונת הגמרא לחייב נתינת מוך אחר תשמיש מפני הסכנה.

קושיית החות יאיר מהמבואר בגמרא שאנוסה לא יכולה לשמש במוך

ובשו"ת חות יאיר (סימן לא) ציין להקשות על דעת רבינו תם, וזה לשונו: ובאמת מה שפירש רבינו תם משמשות במוך אחר התשמיש, קשה מיבמות סוף פרק ג', דמקשה מאנוסה, יע"ש ודו"ק, ע"כ. ולא פירש החות יאיר כוונתו, מהיכן וכיצד קשה דעת רבינו תם מדברי הגמרא.

ובשו"ת חתם סופר (יו"ד סימן קעב) ביאר קושיית החות יאיר, דהנה הגמרא שם מביאה ברייתא: הגירות והשבוייה והשפחה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו, צריכות להמתין ג' חדשים [- שם תלד יבחינו בין זרעו של זה לזרעו של זה], דברי רבי יהודה. רבי יוסי מתיר ליארס ולינשא מיד. ומביאה הגמרא את ביאורו של רבה בטעמו של רבי יוסי: קסבר אשה מזנה משמשת במוך, כדי שלא תתעבר.

שוב דנה הגמרא האם רבי יוסי עומד בדעתו גם באופן שהביאה היא שלא מדעתה או באופן שאינה סבורה שעליה להשמר מלהתעבר [כגון שפחה היוצאת בשן ועין, שאינה יודעת שתשתחרר ותוכל להינשא]. ומוכיחה הגמרא שבדאי מתיר רבי יוסי אף באופן זה, שכן שנינו: אנוסה ומפוחה צריכה להמתין ג' חדשים, דברי רבי יהודה. רבי יוסי מתיר ליארס ולינשא מיד. ופירש רש"י: והרי אונס ממילא הוא ואין לה מוך.

והנה בשלמא לדעת רש"י שמשמשת במוך היינו בשעת תשמיש ממש, אם כן שפיר מקשה הגמרא שבאנוסה אין לה מוך בשעת תשמיש. אך לדעת התוספות שמשמשת במוך היינו אחר תשמיש לקלוט את הזרע, אם כן מה מקשה הגמרא מאנוסה, אף שהתשמיש באונס, אך אחר כך יכולה שפיר ליתן מוך באותו מקום, ואינו דומה לשפחה היוצאת בשן ועין שכלל לא ידעה שעומדת לצאת לחירות גם אחר תשמיש. וכך העיר גם היד דוד (יבמות לה.) שמסווגין מוכח שנישים משמשות במוך היינו כפירוש רש"י קודם תשמיש, דאילו לפירוש ר"ת שם גם אנוסה יכולה לעשות כן.

יסוד החתם סופר שקינוח שלאחר תשמיש לא ברי רפואות והצלתו

ויישב החתם סופר, שאף לדעת רבינו תם שיכולה לקנח אחר תשמיש, מכל מקום הקינוח שלאחר תשמיש לא ברי רפואתו והצלתו. וכוונת הגמרא שמפוחה יכולה לשמש במוך בשעת תשמיש ועל ידי זה ברי לה שלא תתעבר, משא"כ אנוסה אף שיכול לקנח לאחר תשמיש אבל כיון שאינו מועיל בתורת ודאי שלא תתעבר ממילא מוכח שרבי יוסי חולק אף בכהאי גוונא ומתיר ליארס ולינשא מיד.

והנה בגמרא במסכת מגילה (יג:): דרשו חז"ל את הפסוק (אסתר ב כ) "כאשר היתה באמנה איתו": אמר רבה בר לימא משמיה דרב, שהיתה עומדת מחיקו של אחשורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי. והתוספות (ד"ה וטובלת) הקשו: ואם תאמר, והא לא היה שם הבחנת שלשה חדשים, שהרי בכל יום היה אותו רשע מצוי אצלה. ויישבו התוספות: ויש לומר, שהיתה משמשת במוך.

ביאור הטורי אבן שאסתר היתה משמשת עם מרדכי במוך ותמיהת המהרש"א

והטורי אבן (שם, מהשמטות) העיר שבמדרש מובא שדריוש האחרון שבנה הבית היה טהור מאמו וטמא מאביו, שכן היה בנה של אסתר מאחשורוש. ולכאורה לפי מה שכתבו התוספות שהיתה משמשת במוך אם כן כיצד נתעברה. ומכח הערה זו חידש הטורי אבן חידוש נפלא, שכוונת התוספות באומרם שהיתה משמשת במוך, שהיתה משמשת עם מרדכי במוך, כי בשעת שימוש של אותה רשע ודאי היתה מתיראה לשמש במוך, ורק בשעת שימוש מרדכי היתה משמשת במוך כדי שתהיה הבחנה ולא יתעבר זרע כשר וזרע פסול.

והמהרש"א (שם) העיר על הצעה זו ששימשה עם מרדכי במוך, שכן לא מצינו שהתירו חכמים לשמש במוך אלא לג' נשים; קטנה, מעוברת ומניקה. ולכן יישב המהרש"א את עיקר הקושיא באופן

'משמשות

במוך'

קודם

או אחר

תשמיש

יום שני י ניסן

יבמות דף לה

להצטרפות לקבלת החידוש
a8843414@gmail.com

אחר, שמה שנתעברה מאחשרוש היה לאחר שנאסרה על מרדכי, וכמו שדרשו חז"ל (שם טו.) על הפסוק (אסתר ד טז) "ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת וכאשר אבדתי אבדתי", 'אשר לא כדת' - אמר רבי אבא, שלא כדת כל יום ויום, שבכל יום ויום באונס ועכשיו ברצון. 'וכאשר אבדתי אבדתי' - כשם שאבדתי מבית אבא, כך אובד ממך [-] ואסורה אני לך, דאשת ישראל שנאנסה - מותרת לבעלה, וברצון - אסורה לבעלה]. וכיון שנאסרה על מרדכי שוב לא עמדה מחיקו של זה וישבה בחיקו של זה, ולא היתה צריכה לחשוש להבחנה, ואז שימשה בלא מוך ונתעברה. וכך העיר האמרי ברוך על דברי הטורי אבן, שאין קושייתו קשה ולא מידי, שכן אפשר שנתעברה אחר שנאסרה על מרדכי.

ראית הבנין ציון מדברי הטורי אבן להתיר לאשה לשמש במוך בשעת תשמיש

והנה דנו האחרונים אם להתיר לאשה המסוכנת אם תתעבר לשמש במוך בשעת תשמיש, והאריכו בנידון זה ואין כאן מקומו. אמנם בשו"ת בנין ציון (סימן קלז) כתב שלכאורה יש להוכיח להתיר מדברי התוספות לפי ביאור הטורי אבן, שהרי מפורש בתוספות שלצורך הבחנה שימשה אסתר עם מרדכי במוך. [ואמנם המהרש"א העיר באמת על דברי הטורי אבן כנ"ל, שלא מצינו שהתירו חכמים אלא לג' נשים לשמש במוך]. אלא שדחה הבנין ציון שאפשר והתוספות כתבו שהיתה אסתר משמשת במוך לפי שיטת ר"ת דהיינו אחר התשמיש, ואם כן אין ראיה להתיר שימוש במוך בשעת תשמיש ממש.

ויש להעיר על דברי הבנין ציון שרצה לקיים את ביאור הטורי אבן בדעת התוספות, ששימשה אסתר עם מרדכי במוך, עם דעת רבינו תם שהשימוש במוך הוא אחר תשמיש. ולכאורה אי אפשר לפרש כן, שהרי הטורי אבן בנה את יסודו על כך שודאי היתה אסתר מתיירת לשמש עם אחשורוש במוך, ואם אכן כדעת רבינו תם, מה יראה שייכת כאן, הלא אינה מקנחת אלא אחר התשמיש. ובאמת יש להעיר כן על דברי הטורי אבן עצמו שנקט בפשטות שהתיירה מכך, בעוד שלדעת התוספות עצמם השימוש במוך הוא אחר תשמיש באופן שאין לה ממה להתיירא.

ועמד על כעין זה רבי משה פיינשטיין (אגרו"מ אה"ע ח"א סימן סז ענף ז) שזה ודאי שרק במוך בשעת תשמיש שייך יראה, שמא ירגיש, אבל אחר תשמיש אין שייך יראה. ולפי זה בודאי שקנחה אחר תשמישו של אחשורוש בחורין ובסדקין. ואם הוצרך הטורי אבן לפרש שאעפ"כ שישמשה במרדכי במוך, מוכח שאפילו כשבדקת במוך אחר תשמיש עדיין יש איסור הבחנה, והביאור הוא כסברת החתם סופר שמוך אחרי תשמיש אינו ברור שלא תתעבר, ולכן הוצרך לומר שמלבד שבדקה עצמה במוך אחר ביאת אחשורוש, עוד זאת שימש במוך עם מרדכי, ולולי זה לא היתה יכולה לסמוך על מוך שלאחר תשמיש אחשורוש כדי לשמש עם מרדכי.

יישוב החת"ס לקושיית הטורי אבן לפי יסודו שקינח אחר תשמיש אינו ודאי

והנה לפי מה שחידש החתם סופר בדעת רבינו תם, שכשמקנחת אחר תשמיש אינו ודאי שלא תתעבר, כתב החתם סופר ליישב את קושיית הטורי אבן שאכן אסתר היתה משמשת במוך כדי שלא תתעבר וכדי להבחין בין זרע כשר לזרע פסול. אך מאחר ואינו בתורת ודאי, מאת ה' היתה זאת שפעם אחת לא קינחה יפה והתעברה מאחשורוש ונולד דריוש.

אלא שמעיר החתם סופר, שאם אכן שימשה אסתר עם מרדכי בלא מוך, ועם אחשורוש שימשה במוך, אם כן, מנין לנו באמת שדריוש היה בנו של אחשורוש, ונצטרך לומר שפעם אחת לא קינחה יפה, יותר פשוט לומר שהיה בנו של מרדכי שעמו שימשה בלא מוך. ובדוחק כתב החת"ס ליישב, שכיון שידעה בנפשה שבקיהא היא בקינח, אלא שאפילו הכי מאת ה' היה זה שתתעבר, ממילא הדעת נוטה שזהו בנו של אחשורוש, כדי שלא יאונה לצדיק מרדכי כל און בכך שיהיה בנו מטומע בין הנכרים [כי אחשורוש יחשוב שממנו נתעברה ובנו הוא].

נטיית רש"י בכתובות מפירושו לפירוש רבינו תם שקינחה אחר תשמיש

ובגמרא בכתובות (לז.) מביאה הגמרא ברייתא זו במחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי בגיורת, שבויה ושפחה, אם צריכות להמתין או יכולות ליארס ולינשא מיד. ומביאה הגמרא את טעמו של רבי יוסי שאשה מזנה משמשת במוך שלא תתעבר. ופירש רש"י: משמשת במוך, נותנת מוך לאחר בעילה ושואבת הזרע, ע"כ. ופלא גדול מדוע נטה רש"י מפירושו בכל מקום משמשת במוך היינו בשעת תשמיש ממש, ופירש כדעת התוספות שנותנת מוך לאחר הבעילה ושואבת הזרע. וכך העיר היעב"ץ: באמת לא ידעתי מה הזקיקו לרש"י לשנות טעמו כאן.

וביאר החתם סופר (כתובות שם, ובקיצור בשו"ת שם) על פי יסודו שחלוק שימש במוך בשעת תשמיש ממש מקינח שלאחר תשמיש, שבשעת תשמיש ודאי שלא תתעבר, ואחר תשמיש אפשר שתתעבר אע"פ שקנחה כיון שלא קנחה יפה. ועפ"ז ביאר החתם סופר שהוקשה לרש"י שאם אכן אשה מזנה משמשת במוך, אם כן מה טעמו של רבי יהודה, הלא ודאי שאכן תעשה כל טצדקי כדי שלא תתעבר [וכפי שמוכח ממסקנת הגמרא שהמחלוקת היא במתהפכת אם חיישין שלא התהפכה יפה, ולא תלינו המחלוקת אם מתהפכת או לא, הרי שגם לדעת רבי יהודה ודאי שעד כמה שיכולה להתהפך, כך תעשה, וכל החשש שמא לא התהפכה יפה]. ולכן הוצרך רש"י לנטות מפירושו ולפרש שכל הנידון הוא על קינח שאחר תשמיש, שלדעת רבי יוסי סגי בכך, ולדעת רבי יהודה כיון שקינח במוך אינו ודאי שלא תתעבר לכן צריכה הבחנה. והטעם שלא תשמש במוך בשעת תשמיש ממש וכך לא תתעבר בודאי, ביאר החתם סופר שם שהנואף לא יתפייס בזה, ורק אחר תשמיש יכולה לקנח.

"ולכן יישב

המהרש"א

את עיקר

הקושיא,

שמה

שנתעברה

אסתר

מאחשורוש

היה לאחר

שנאסרה

על מרדכי,

וכדרשת

חז"ל על

הפסוק

'וכאשר

אבדתי

אבדתי"

להנצחות והקדשות

פנה למייל המערכת

תרומתך מסייעת מאד!